

Białogrzbiete dobre na obszary chronione

prof. zw. dr hab.
Tadeusz Barowicz
dr hab. **Marek Pieszka**
Instytut Zootechniki
– PIB w Krakowie

W strukturze rolnej drobnych gospodarstw rolnych znajdujących się na obszarze, gdzie naturalne warunki środowiskowe nie zawsze sprzyjają intensywnej hodowli bydła mlecznego, np. na obszarach chronionych, białogrzbiete mogą być alternatywą dla ras wysokoprodukcyjnych.

Odtworzenie i ochrony zasobów genetycznych bydła rasy białogrzbiety wynika z dużej wartości tego bydła dla zachowania bioróżnorodności. Stanowi ona cenny materiał dla rolnictwa ekologicznego, nie tylko w znaczeniu biologicznym, ale także krajobrazowym i etnograficznym. Nazwa rasy wywodzi się od charakterystycznego umaszczenia zwierząt. Biały grzbiet u osobników tej rasy zaczyna się zaraz za rogami, biegnie nieprzerwanie do zadu, gdzie się rozszerza i schodzi w dół poprzez srom do wymienia i brzuchem przechodzi znów ku przodowi, gdzie poprzez podgardle dochodzi do czoła, omijając śluzawicę, która powinna być ciemna. Ogon jest także biały. Boki powinny

być jednomaściste, najczęściej czarne, o wiele rzadziej czerwone. Odznaczają się poszarpanym obreżeniem. Opisanie umaszczenie bardzo silnie się dziedziczy, zarówno w linii męskiej, jak i żeńskiej. Specyficzne umaszczenie oraz budowa odróżniała i nadal wyróżnia to bydło od innego utrzymywanego na terenach Polski Wschodniej. Dorosłe krowy osiągają masę ciała ok. 500-600 kg, zaś buhaje 800-900 kg. We wszystkich opracowaniach poświęconych rasie białogrzbieter podkreśla się znakomite wykorzystanie pasz gospodarskich przez te krowy, a niska i krępa budowa kwalifikowała te zwierzęta, zarówno woły, jak i krowy, jako bydło robocze.

W okresie międzywojennym krowy rasy białogrzbieter stanowiły około 10% pogłowia bydła w naszym kraju. Populacja ta była przede wszystkim zlokalizowana w rejonie nadbużańskim oraz na Polesiu. Zniszczenia dokonane przez II wojnę światową oraz rozpoczęty w latach 50. XX wieku intensywny import materiału hodowlanego spowodowały, że krowy białogrzbieter w latach 70. uznano za wymarłe. Dopiero pod koniec lat 90. zespół pracowników ówczesnej Akademii Rolniczej w Lublinie pod kierunkiem prof. Zygmunta Litwińczuka rozpoczął prace nad restytucją oraz ochroną tej starej, pięknej rasy bydła. Obecnie jest już ponad 400 krowów posiadających

Porównanie wybranych wskaźników użytkowości mlecznej krow niektórych ras ocenianych w Polsce

Rasa	Liczba stad	Liczba krow	Mleko (kg)	Tłuszcz (%)	Białko (%)	Okres międzywydzieleniowy (dni)	Wiek pierwszego wycielenia (dni)
Phf HO	19 947	636 226	7742	4,07	3,35	436	822
Phf RW	8066	24 118	7088	4,15	3,37	422	824
Simentale	2038	10 768	6030	4,12	3,46	407	867
Polska czerwona	437	2787	3588	4,31	3,38	409	845
Białogrzbieta	91	472	4333	3,98	3,28	412	886
Polska czerwono-biała	447	3578	4635	4,08	3,26	407	853
Polska czarno-biała	266	2080	4710	4,11	3,30	421	896

(Litwińczuk 2015)

wszystkie cechy charakterystyczne dla bydła tej rasy. Krowy biało-żółte można obecnie spotkać w 40 stadach rozmieszczonych w następujących województwach: lubelskim, podlaskim, warmińsko-mazurskim, mazowieckim oraz kujawsko-pomorskim. Stado mateczne znajduje się w Rolniczym Zakładzie Doświadczalnym w Uhrsku (pow. Włodawa).

Walory rasy biało-żółtej

Wśród rolników indywidualnych bydło biało-żółte cieszyło się dobrą opinią jako wydajne i dobre do utrzymania. Jak podają kroniki, w latach 20. XX wieku wydajność mleczna krowy rasy biało-żółtej wynosiła wtedy ok. 2500-2650 kg mleka przy zawartości tłuszczu rzędu 3,6-3,9%. Dziś wartości te są znacznie wyższe. Według danych z roku 2014, krowy biało-żółte dały w tym czasie średnio 4333 kg mleka o zawartości 3,98% tłuszczu oraz 3,28% białka. Istnieją jednak stada, gdzie średnia wydajność dochodzi do 6000 kg mleka o parametrach 3,91% tłuszczu oraz 3,4% białka. Zdarzają się także w Polsce sztuki dające nawet ponad 8 tys. kg mleka za laktację. Dlatego wielu rolników powraca dziś do hodowli bydła biało-żółtego. Tym bardziej, że buhajki tej rasy wykazują zadowalające wartości cech mięsnych i dobrze się opasają. Krowy rasy biało-żółtej ponadto są długowieczne. Dla przykładu średnia długość użytkowania krowy Hf wynosi 5,82 lata, zaś biało-żółtych – 8,03 roku. Podobnie cechy użytkowe, takie jak płodność (odpowiednio: 64,5 i 70,7%), okres międzyciążowy (odpowiednio: 156 i 114 dni) oraz częstość występowania trudnych porodów (odpowiednio: 5,74 i 2,40%), przemawiają na korzyść krowy rasy biało-żółtej.

Cele programu ochrony rasy

Obowiązujący „Program ochrony zasobów genetycznych bydła rasy biało-żółtej” ma na celu odtworzenie i zachowanie populacji dawnego bydła biało-żółtego oraz dążenie do utrzymania jak największej zmienności genetycznej. Prace hodowlane prowadzone są w kierunku odtworzenia i zachowania typowych cech funkcjonalnych tego bydła, takich jak: doskonałe

przystosowanie do trudnych warunków środowiskowych, duża odporność i zdrowotność, bardzo dobra płodność, lekkie porody, duża żywotność cieląt i łatwość ich odchowu, przy jednoczesnej poprawie cech budowy (szczególnie nóg i wymienia) oraz wydajności i zawartości białka w mleku. W tym celu opracowano wzorzec dla rasy, wg którego pierwiastki powinny mierzyć w krzyżu 127-133 cm, krowy dorosłe 134-138 cm, zaś dorosłe buhaje – ok. 140 cm. Kształt ciała zwierzęcia powinien być zbliżony do prostokąta, żebra długie, szeroko rozstawione i dobrze wysklepione. Umięśnienie wypukłe. Głowa ciężka, skrzyniasta, a oczodoły z wysklepionym obramowaniem. Szyja długa, z wyraźnym podgardlem. Barki powinny być dobrze umięśnione, a łopatki przylegające. Wyrůstki grzbietowe kręgosłupa powinny lekko wystawać ponad łopatki. Klatka piersiowa powinna być dobrze wysklepiona, nieco szersza w części tylnej, żebra szeroko rozstawione, kości żeber zaokrąglone, długie, połączone łagodnie z mostkiem. Brzuch głęboki i pojemny, natomiast grzbiet szeroki i prosty, prosta i szeroka partia lędźwiowa, umięśnienie dobrze zaznaczone. Zad lekko nachylony. Preferowanym umaszczeniem jest niejednolite, czarne, rzadziej czerwone z białym pasem na grzbiecie, wąskim na kłębie i rozszerzającym się ku zadowi, brzeg barwnego obrzeżenia nieregularny, „poszarpany”, brzuch i wewnętrzna strona nóg często łaciate lub mocno nakrapiane, na głowie przynajmniej czoło o umaszczeniu białym i koniecznie ciemna śluzawica. Niedopuszczalne jest umaszczenie jednolite całej głowy (białe, czarne lub czerwone). Populacja chroniona powinna utrzymywać wydajność na poziomie 4-5 tys. kg mleka za laktację przy zawartości tłuszczu na poziomie ok. 4,0% i białka około 3,4%.

Szczególnością bydła biało-żółtego jest jego dostosowanie się do chowu ekstensywnego. Mimo że zwierzęta cechują się skromnymi wymaganiami pokarmowymi oraz bardzo dobrze wykorzystują pasze gorszej jakości, to ich wydajność mleczna jest nadspodziewanie wysoka i nierzadko w laktacji przekracza 4000 kg mleka o zawartości 4,03% tłuszczu oraz 3,28% białka. ■